

ROZVOJOVÉ ZEMĚ A EKONOMICKÁ PROBLEMATIKA OSN

Jiří Michálek

Na stránkách tohoto časopisu bylo za krátkou dobu jeho existence publikováno poměrně hodně informací a úvah o tzv. třetím světě.¹⁾ Nehodlám se proto zabývat obecnými úvahami, chci ukázat v jaké formě se s problematikou RZ setkávají čs. delegace na Valném shromáždění a v organizacích systému OSN, jaká je koncepce postupu RZ a jaký vývoj lze očekávat v této oblasti. Myslím, že ukázka této problematiky v OSN je užitečná již proto, že se tam projevuje v podstatně konkrétnější formě, než vyplývá z dosud publikovaného materiálu. Je tomu do značné míry proto, že mezinárodní organizace OSN jsou zvláště vhodným fórem k uplatňování společných požadavků RZ. Dění v OSN — aniž je přeceňujeme — nám skýtá množství souhrnného materiálu, jehož analýzou si lze učinit poměrně přesný obraz o koncepci postupu RZ a trendech vývoje. Jejich znalost je bezpodmínečně nutná například pro postup čs. delegací v různých orgánech OSN, které jsou denně konfrontovány s různými požadavky RZ. Nepohybujeme se tedy v rovině akademických úvah, ale konkrétních materiálních a finančních požadavků RZ vycházejících z určité koncepce, na které je třeba konkrétně reagovat.

RZ na XXI. zasedání VS znovu poukazovaly na alarmující vývoj světové ekonomiky, který je podle jejich názoru charakterizován zvětšováním rozdílu mezi RZ a hospodářsky vyvinutými zeměmi.²⁾ Konstatovaly, že se neplní cíle „Dekády rozvoje“ a doporučení Konference o obchodu a rozvoji. Jejich přístup k otázce dalšího postupu nebyl jednoznačný. Delegáti zemí Latinské Ameriky znovu zdůrazňovali nebezpečí, které vyplývá z neutěšené hospodářské situace RZ: „Zítřka může být pozdě, a netrpělivost 77 zemí, jejichž žádost o spravedlnost a solidaritu nebyla vyslyšena, povede k výbuchu. Nebylo by to poprvé, kdyby došlo ke kolektivnímu vzplanutí, kterému by mohlo být zabráněno inteligentním a včasným zásahem“ — řekl ministr zahraničních věcí Bolívie. Podle názoru delegáta Chile nebude „o osudu světa rozhodovat střet socialistické a kapitalistické formy výroby, které nakonec budou mít stejný osud“. Podle jeho názoru je základním rozporem ve světě rozdělení „na síly dostatku a na síly krajního nedostatku, jimž se vzpoura jeví jako jediná cesta“. Za programové prohlášení RZ bylo považováno prohlášení předsedy Hospodářské a sociální rady OSN, delegáta Alžírka T. Bouattoury. Vyšel z konstatování, že si nelze dělat iluze o možnosti zlepšení situace RZ vysvětlováním jejich potíží v OSN, že RZ dělají pro zlepšení situace vše, co je v jejich silách, ale toto úsilí „bylo systematicky negováno existující mašinérií“, že nelze pře-

¹⁾ Richard Wagner, *Hospodářské vztahy Československa s rozvojovými zeměmi, Mezinárodní vztahy 1966*, č. 1; Ján Pudlák, *„Třetí svět“ a my, Mezinárodní vztahy 1966*, č. 4; Arnošt Tauber, *Výživa a populace, Mezinárodní vztahy 1966*, č. 4; Zdeněk Augenthaler, *Financování rozvoje hospodářsky méně vyvinutých zemí, Mezinárodní vztahy 1966*, č. 4.

²⁾ Došlo ke stagnaci přílivu finanční pomoci a k relativnímu poklesu procenta poskytované pomoci ve srovnání s růstem národního důchodu ve vyspělých zemích, a to z 0,8 % v roce 1961 na 0,66 % v roce 1964. Hospodářský rozvoj RZ je dále brzděn stále narůstající zadlužeností. Tempo růstu exportu RZ se v posledních 5 letech zvýšilo na téměř 6 % ročně, tempo růstu dovozu — vzhledem ke zhoršující se platební bilanci — vykazuje stálý pokles: ze 6,9 % ročně 1950—55 na 4,3 % v letech 1955—60 a na 4,2 % v letech 1960—65. Podle odhadu IBRD činila zadluženost RZ ve veřejném sektoru v roce 1955 9 mld \$, v r. 1963 již 28 mld \$ a v r. 1964 dosáhla 33 mld \$. V téže roce činily celkové splátky 4 mld \$ a téměř stejné výše dosahuje odliv kapitálu v RZ ve formě dividend a zisků zahraničních investorů. Splátky na dluhy, které v polovině padesátých let dosahovaly 4 % exportních příjmů RZ, pohlcují jich nyní 12 %. Výroba potravin vzrůstá průměrně o 2 % ročně, vzhledem k růstu populace však produkce potravin na jednoho obyvatele klesá.

ceňovat akceschopnost OSN, ale že nakonec OSN zůstává jedinou mezinárodní institucí, která by mohla uskutečnit ideál prosperity a míru, ovšem za předpokladu, že „jistě země ponesou svoji odpovědnost a budou připraveny nést její následky“. Za této situace se musí RZ zabývat neodkladně těmito otázkami, jejichž řešení záleží především na nich. „To nemá být chápáno — uvedl — „jako nedůvěra ke Spojeným národům, od nichž můžeme očekávat podstatnou, i když nikoliv neomezenou pomoc v některých specifických oblastech, za předpokladu, že existuje dohoda mezi hlavními přispěvateli“.³⁾ Skepsí RZ nad ochotou hospodářský vyvinutých zemí skutečně pomáhat vyjádřil nejvýrazněji delegát Malajsie: „Než čekat s nadějami na pozitivní čin hospodářsky vyvinutých zemí bylo by účelnější, kdyby se rozvojové země sešly, zvážily své potřeby a zjistily, zda si nemohou pomoci samy, i když jen v omezené oblasti hospodářské činnosti“. Delegát Senegalu opakoval svoji výzvu z loňského roku, aby byla svolána konference RZ, která by formulovala „novou hospodářskou chartu světa“. Jejím cílem by bylo postavit požadavky vůči hospodářsky vyvinutým zemím. „Je nutno vytvořit základ pro novou světovou společnost,“ řekl „vyvolat novou revoluci, zvrátit dosavadní praktiky, instituce, všechny zásady, na nichž dosud stojí mezinárodní vztahy — a to do té míry, v jaké jsou tato praxe, tyto instituce a tato pravidla nositeli nespravedlnosti, vykořisťování a neoprávněného ovládnání většiny lidstva jeho menšinou.“ Z africko-asijské skupiny bylo spíše slyšet názor, že nelze spoléhat na pomoc, nebo aspoň že není správné čekat až bude poskytnuta. Delegát Nepálu prohlásil, že „spoléhání na vlastní síly a zlepšování situace vlastními silami je důležitější než zahraniční pomoc“. Prohlášení delegáta Zambie bylo ve stejné linii. Řekl: „Je nutné skončit v OSN s polarizací na chudé a bohaté a s tím, že bohatí jsou napadáni jedním řečníkem za druhým, aby dali více na chudé...“ RZ prý nepotřebují charitativní přístup, ale aby jim někdo radil, „jak si mají samy pomoci“. Stojí za to dodat, že ekonomicky slabší RZ si začínají uvědomovat, že „země, které nedávno byly koloniemi, se snaží kolonizovat své slabší partnery buď materiálně nebo ideologicky“.⁴⁾

Některé RZ zdůrazňovaly (Guinea, SAR), že bez změn v sociální a hospodářské struktuře, která je dědictvím kolonialismu, nemůže dojít ke skutečnému hospodářskému rozvoji. Je třeba říci, že mluvčí RZ se většinou omezili na konstatování neutěšené situace, aniž navrhli, jak ji řešit. Výjimkou je názor delegace Panamy podporovaný delegací Ghany, podle něhož OSN musí přijmout zásadu, že každý člen OSN má přispívat k rozvoji RZ pevně určenou částkou, která by byla stanovena podle výše národního důchodu příslušné země (jde tedy o formu mezinárodního zdanění).

Je však třeba konstatovat, že i když RZ projevovaly rozdílné názory ve všeobecné rozpravě na zasedáních Valného shromáždění, jejich konkrétní akce byly ve zvýšené míře ovládnuty koncepcí dělení světa na chudý Jih a bohatý Sever, bez výslovného uznání historické odpovědnosti bývalých metropolí za stav jejich ekonomiky. Je třeba po pravdě konstatovat, že tato koncepce se stala základnou postupu skupiny 77 RZ v organizacích systému OSN a že tedy jde o více než o názory některých extremistických přívrženců koncepce boje Jihu proti Severu, jak je někdy uváděno.

Postoj skupiny 77 rozvojových zemí na posledním zasedání Valného shromáždění OSN naznačuje větší vyhraněnost všech problémů a naléhavost jejich řešení a zvýšený hospodářský a politický tlak na „mezinárodní společenství“, aby provedlo globální opatření, která by odstranila chronické potíže RZ. Tomu odpovídají i extrémnější formy jejich postupu. To je realita, s kterou se čs. delegace při jednáních v mezinárodních organizacích střetávají a budou patrně stále více střetávat a na niž musí reagovat. Pro ilustraci mohu uvést,

³⁾ Dok. A/C.2/L.864.

⁴⁾ Citováno z verbatim schůzí pléna XXI. zasedání VS OSN.

že například předběžná agenda druhé Konference o obchodu a rozvoji⁵⁾ klade důraz na dvě oblasti problémů: a) zvýhodnění hotových výrobků a polotovarů z RZ na trzích vyspělých zemí a s tím související opatření pro podporu rozvoje exportního průmyslu v RZ a strukturální úpravy hospodářství vyspělých zemí; b) podstatné rozšíření objemu finanční pomoci RZ (včetně financování stabilizace vývozu surovin) a její zvýhodnění. Každý, kdo přichází do styku s oblastí mezinárodního obchodu, ví, že jde i politicky o velmi citlivou oblast. Bude snad stačit, poukážu-li na to, že původní odpor vyspělých kapitalistických států k řešení těchto otázek se začíná přetvářet v jistou ochotu provést určitá omezená opatření inspirovaná jejich vlastními zájmy. RZ se na Konferenci hodlají systematicky připravovat. Zamýšlejí svolat 6–10 týdnů před jejím zahájením konferenci ministrů rozvojových zemí. Jejím účelem má být koordinace stanovisek a určení základní strategie. Ministři připraví návrh pracovního programu druhého zasedání Konference o obchodu a rozvoji s konkrétními požadavky a vyšlou ministerskou misi k vládám hlavních hospodářství vyspělých zemí. Nelze ani vyloučit, že na druhé Konferenci bude postavena jako samostatný okruh problémů otázka obchodu Jih-Východ.

Je, myslím, správné ukázat, že proti nevědecké koncepci dělení světa na chudé a bohaté a proti požadavkům RZ, ve které nakonec vyústuje, postavila čs. delegace na XXI. zasedání VS OSN potřebu vytvoření nového typu mezinárodních vztahů v hospodářské oblasti vlastních socialistické ekonomice a prospěšných oběma stranám. Dala rozvojovým zemím spolu s delegacemi ostatních socialistických zemí jasně na srozuměnou, že se nedají přinutit žádným většinovým hlasováním k účasti na akcích, které jsou nesené nevědeckými a nereálnými úvahami o řešení problémů tzv. třetího světa. Socialistické státy se neskryvají ani s tím, že podle jejich názoru nebudou moci RZ účinně řešit své problémy v rámci kapitalistického světového hospodářství a kapitalistické dělby práce. Čs. delegát v hospodářském a finančním výboru VS k této problematice mimo jiné uvedl: „Má-li však diverzifikace rozvojových zemí, jejíž podstatnou součástí je industrializace, být účinným nástrojem hospodářského zrovnoprávnění, nejen je třeba, aby výrobky nového průmyslu nenarážely na bariéry vlastní integrovaným i neintegrovaným celkům, což je charakteristickým rysem tržního hospodářství, ale také aby pro ně byly vytvářeny tržní příležitosti. Postupné přetváření vlastní ekonomiky v souhlase s optimální mezinárodní dělbou práce je vlastní ústředně plánovanému hospodářství... Hledáme-li, kde najít možnosti zvýšeného financování ekonomického rozvoje, nemůžeme než znovu obrátit pozornost k těm, kteří za dnešní hospodářskou situaci rozvojových zemí nesou odpovědnost. Přitom si zaslouží zvláštní pozornost zpětný odliv kapitálu z rozvojových zemí. Mnohé země, které se chlubí velikostí pomoci rozvojovým zemím, odčerpávají její značnou část zpět ve formě zisků soukromých podniků. Skutečný stav věcí se tedy v této souvislosti jeví v odlišném světle. Je zřejmé, že v oblasti zpětného odlivu kapitálu z rozvojových zemí a zejména v ziscích z přímých investic, je nutno hledat dodatečné zdroje ve prospěch hospodářského rozvoje těchto zemí.“⁶⁾

V další perspektivě nevyhlíží ovšem věci tak jednoduše a zejména realizace nového typu mezinárodních vztahů v hospodářské oblasti nebude zřejmě jednoduchá ani rychlá. Mám za to, že v podstatě půjde o určení optimální relace mezi dvěma základními kritérii — politickou a hospodářskou podporou úsilí RZ o dosažení plné politické a hospodářské nezávislosti a společenského pokroku s nutností řešit problémy vlastního hospodářského rozvoje a určení optimální varianty zapojení Československa do mezinárodní dělby práce. Závažným problémem je skutečnost, že nejsou ještě ani teoreticky dostatečně

⁵⁾ XXI. zasedání Valného shromáždění OSN rozhodlo, že druhé zasedání Konference OSN o obchodu a rozvoji se bude konat v Dillí od 1. 2. do 25. 3. 1968.

⁶⁾ A/C.2/SR.1078.

rozpracovány optimální modely ekonomického růstu RZ a problém ekonomického obsahu dekolonizace, zejména úkoly a vztahy vnitřních a vnějších podmínek mobilizace zdrojů, nutných pro zajištění potřebných temp ekonomického růstu RZ. Bude zřejmě třeba vypracovat stanovisko k řadě závažných problémů, z nichž jmenujme například mezinárodní měnové problémy a problémy financování rozvoje a z nich opět zejména program doplňkového financování podle návrhu Banky pro obnovu a rozvoj⁷⁾, financování stabilizačních opatření v oblasti surovin a řešení otázek, vyplývajících z vysoké vnější zadluženosti RZ, zejména zvýhodnění podmínek pomoci poskytované hospodářsky vyspělými zeměmi.

Vraťme se však k poslednímu zasedání Valného shromáždění. RZ na něm nejen znovu opakovaly všechny požadavky (plnění všech doporučení KOR, přesun 1 % národního důchodu hospodářsky vyvinutých zemí do RZ, podstatné zvýšení všech druhů pomoci atd.), ale vystoupily i s novými požadavky nescoucími znaky extremismu, koncipovanými na základě teorie o dělení světa na chudý Jih a bohatý Sever.

Extrémním projevem tohoto trendu byl již zmíněný návrh Panamy, aby byla přijata zásada, že každý člen OSN má přispívat k rozvoji hospodářsky méně vyvinutých zemí částkou, která by byla stanovena podle výše národního důchodu příslušné země.⁸⁾ Jeho projednání bylo odloženo na příští zasedání Valného shromáždění. Zdůvodnění návrhu přednesl zástupce Ghany v hospodářském a finančním výboru J. B. Wilmot. Jeho argumentace je klasickou ukázkou argumentace a myšlení, s kterými většina RZ přichází stále důrazněji do mezinárodních organizací. Řekl mimo jiné:

„Problém vidím zásadně takto: Existuje všeobecné vědomí, že svět je vzájemně propojen politicky i hospodářsky. Uznává se také, že hospodářský rozdíl mezi bohatými a chudými národy musí být překlenut, a to nejen v zájmu chudých národů, ale rovněž v nejlivnější zájmu bohatých národů. Když jsme vytvářeli mechanismus pro překlenutí tohoto rozdílu, vytvořili jsme systém, který činí příliv kapitálu a technické pomoci do rozvojových zemí závislým výlučně na síle mezinárodního veřejného mínění nebo dobré vůli a charitě národů. To činí existující mechanismus pro mezinárodní redistribuci příjmů nepřiměřeným a primitivním. Je nepřiměřený proto, že čistý příliv činí pouze okolo 6 miliard dolarů ročně, což je méně než 1/2 % celkového příjmu bohatých zemí. Mechanismus je primitivní v tom smyslu, že místo toho aby byl objektivně určen a předvídatelný, je závislý ponejvíce na vrtochu bohatých. Musíme uznat, že pokud pomoc zůstane doménou charity, rozvojové země budou trpět vážnými hospodářskými potížemi... Kladu si otázku, zda skutečné řešení problémů rozvojových zemí není v ustavení ekonomického mechanismu víceméně podobného vnitrostátnímu systému, který řeší problémy nerovnosti mezi občany. Jinými slovy, domnívám se, že skutečně potřebujeme mezinárodní daňový nebo fiskální systém — mechanismus pro provádění podstatných a nenávratných transferů, který by spolehlivě zajišťoval provádění dlouhodobých plánů rozvoje. Tento návrh implikuje vytvoření mezinárodní agencie odpovědné Valnému shromáždění...“⁹⁾

Je třeba říci, že tento námět není nový; objevil se již dříve, ovšem na úrovni teoretických úvah.¹⁰⁾ Předběžně se o něm jednalo na společném zasedání pra-

⁷⁾ Viz *Supplementary Financial Measures* (TD/B/43).

⁸⁾ Str. 9—10 dok. A/6550.

⁹⁾ Úryvky z projevu delegáta Ghany J. B. Wilmonta předneseného dne 25. listopadu 1966 v hospodářském a finančním výboru Valného shromáždění. Citováno z doslovného textu projevu vydaného stálou misí Ghany u OSN, summary je obsaženo v dok. A (C 2.) SR.1076.

¹⁰⁾ Například Dudley Seers, *International Aid: The next steps*, Journal of Modern African Studies, 1964. Dossier, *Towards a theory of International Public Finance*, International Review for Social Sciences, 1963.

covní skupiny o vnitroafrickém obchodu Hospodářské komise OSN pro Afriku a ad hoc výboru čtrnácti o obchodu a rozvoji Organizace africké jednoty, které se konalo v Addis Abebě ve dnech 28. března — 2. dubna 1966. I když se námět jeví v současných podmínkách utopickým, je charakteristický pro způsob myšlení svých autorů a podporovatelů. Ghanský delegát dále uvedl:

„Zdá se mi, že přišel čas, aby se Organizace spojených národů, ostatní příslušné mezinárodní organizace a vlády členských států začaly vážně zabývat touto myšlenkou... Možná, že poté, co jsme žili z „mechanismu charity“ v první Dekádě rozvoje, zjistíme, že můžeme učinit krok vpřed a ustavit Mezinárodní daňový nebo fiskální systém v druhé Dekádě rozvoje počínajíc rokem 1971 nebo alespoň položit jeho základy...“¹¹⁾

Dalším projevem tohoto trendu je skutečnost, že RZ proti všeobecnému očekávání prosadily většinou svých hlasů, proti vůli vyspělých kapitalistických, ale i socialistických zemí, vytvoření tzv. kapitálového fondu rozvoje. Poprvé v historii OSN došlo tedy k tomu, že RZ prosadily vznik nové instituce jednostranným rozhodnutím proti vůli zemí, které mají financovat její činnost. Požadavek vytvoření tohoto fondu předložily RZ poprvé na VI. zasedání VS OSN v r. 1951. Od té doby se objevoval v té či oné formě na pořadu téměř každého zasedání. RZ léta trvaly na vytvoření fondu, jehož činnost by nebyla založena na komerčních zásadách (jako v případě Mezinárodní banky pro hospodářskou obnovu a rozvoj a Mezinárodní finanční korporace) a jehož členy by byly všechny hospodářsky vyspělé země včetně zemí socialistických. Jednání o zřízení fondu léta stagnovalo pro zásadní odpor hlavních vyspělých kapitalistických zemí (především USA, V. Británie a Francie), které zdůrazňovaly, že zřízení fondu je zbytečné, protože již existuje v pluralitě finančních institucí OSN. Socialistické země podporovaly myšlenku zřízení fondu od roku 1953. V další fázi jednání navrhly VKS v roce 1957 jako kompromisní, jim maximálně vyhovující řešení — zřízení tzv. Zvláštního fondu OSN, ze kterého by byla financována pouze předinvestiční činnost. Zvláštní fond zahájil činnost 1. ledna 1959 a k lednu 1966 byl sloučen s tzv. Rozšířeným programem technické pomoci OSN v Programu OSN pro rozvoj, který je veden bývalým administrátorem Marshallova plánu Paulem Hoffmanem. Program spolufinancuje předinvestiční projekty v RZ a v některých socialistických zemích, jejichž hodnota se již uvádí částkou 1.600 miliónů US dolarů¹²⁾ Vytvoření kapitálového fondu však nepřestalo být aktuální. XV. zasedání VS OSN (1960) rezolucí 1521/XV většinou hlasů schválilo myšlenku vytvoření fondu a zároveň vytvořilo Výbor pro kapitálový rozvojový fond, který měl vypracovat návrh jeho stanov. Výbor sice vypracoval návrh stanov, v zásadních otázkách však nebylo dosaženo dohody mezi jednotlivými skupinami zemí.

O vytvoření fondu jednala též první Konference o obchodu a rozvoji, která přijala dvě doporučení, A. IV. 7 o vytvoření fondu a A. IV. 8¹³⁾ o přeměně Zvláštního fondu OSN v kapitálový fond rozvoje. Na posledním zasedání VS OSN skupina RZ¹⁴⁾ předložila návrh rezoluce, kterou mělo VS zřídit fond a schválit jeho stanovy. Fond byl koncipován jako orgán Valného shromáždění s tím, že jeho administrativní výdaje by byly součástí řádného rozpočtu OSN.

¹¹⁾ Viz poznámka ad 8)

¹²⁾ Viz projev Paula Hoffmana v hospodářském a finančním výboru XXI. zasedání VS OSN (dok. A/C.2/L.920).

¹³⁾ Delegace socialistických zemí hlasovaly pro vytvoření fondu (doporučení A.IV.7), delegace ČSSR, Bulharska, SSSR, Kuby, MLR, Mongolské lidové republiky, PLR, USSR a SSSR se zdržely hlasování o doporučení A.IV.8; dok. E/CONF. 46/L.28, Annex A.

¹⁴⁾ Afganistan, Alžírsko, Argentina, Burma, Burundi, Kamerun, Středoafrická republika, Cejlon, Čad, Chile, Dahome, Ecuador, Etiopie, Ghana, Guinea, Indie, Indonésie, Írán, Irák, Pobřeží slonoviny, Jordánsko, Keňa, Libanon, Libye, Malajsie, Maroko, Nepal, Niger, Nigérie, Pákistán, Panama, Sierra Leone, Somálsko, Súdán, Sýrie, Tunis, Uganda, SAR, Jugoslávie.

Vyspělé kapitalistické země se postavily proti zřízení fondu, socialistické země doporučily jeho zřízení postupnou transformací Programu OSN pro rozvoj, který by podle této koncepce rozšířil svoji činnost do investiční sféry. RZ však tento námět odmítly a vynutily si hlasování o svém návrhu, který nebyl přijatelný ani socialistickým zemím. Návrh byl přijat 76 hlasy RZ, 19 zemí hlasovalo proti návrhu (VKS), 14 zemí se zdrželo hlasování, mezi nimi socialistické země. Fond je sice mrtvě narozeným dítětem, RZ daly nicméně na srozuměnou, že hodlají vyvíjet nátlak na hospodářsky vyspělé země, aby umožnily jeho činnost.

Příznačný byl i návrh RZ na provedení rozboru „programů a činností v hospodářské a sociální oblasti a v oblasti technické pomoci, jakož i v přidružených oblastech činnosti OSN, jejich odborných organizací, Mezinárodní agentury pro atomovou energii, Mezinárodního dětského fondu a ostatních institucí systému OSN“. Návrh byl uveden již na XX. zasedání VS tak, jako kdyby jeho cílem bylo „udělení pořádku“ v systému OSN, tj. zejména odstranění proliferace zasedání, duplicit, stanovení priorit atd. Jeho projednání bylo odloženo na XXI. zasedání. Obdobná myšlenka se pak objevila na 41. zasedání Hospodářské a sociální rady OSN v létě 1966, v jejímž koordinačním výboru předložily Filipíny návrh na ustavení skupiny „moudrých mužů“, kteří by přezkoumali, zda systém OSN v ekonomické a sociální oblasti odpovídá požadavkům doby.¹⁵⁾ Ze zdůvodnění návrhu Filipín již vyplývá, že směřuje k přehodnocení činnosti organizací systému OSN ve směru Jih-Sever. Návrh skupiny RZ předložený na XXI. zasedání VS směřoval k tomu cíli zcela nepokrytě.¹⁶⁾ Podle tohoto návrhu mělo VS zřídit dvacetičlenný ad hoc výbor, který by sestavil „jasný a souhrnný přehled existující operativní a výzkumné činnosti rodiny organizací Spojených národů v oblasti hospodářského a sociálního rozvoje a jeho zhodnocení“ a na jeho základě vypracoval „doporučení modifikovat existující činnost, proceduru a administrativní uspořádání nutné a žádoucí k zajištění...“, mezi jiným „pružné, rychlé a účinné reakce na specifické potřeby jednotlivých zemí a oblastí, určené jimi samotnými, v limitech zdrojů, které jsou k dispozici...“, a vývoje integrovaného systému dlouhodobého plánování činnosti“. Výsledkem jednání je zřízení 21členného výboru, který má provést rozbor situace a předložit návrhy.¹⁷⁾ Výbor začne pracovat v květnu tr., jeho členem je též ČSSR.

Již při jednání o stanovách nové Organizace OSN pro průmyslový rozvoj se objevila snaha RZ, aby Organizace sloužila výlučně jejich potřebám. To je projev přirozeného trendu, kdy převažující zájmy RZ zatlačují problémovou univerzalitu organizací systému OSN do pozadí. RZ předložily na zasedání ad hoc výboru,¹⁸⁾ který jednal o stanovách Organizace, návrh,¹⁹⁾ podle kterého

„1. Účelem Organizace Spojených národů pro průmyslový rozvoj (dále jen Organizace) je mobilizací národních a mezinárodních zdrojů pomáhat, pod-

¹⁵⁾ Provisional Summary Record of the Two Hundred and Ninety fifth Meeting of the Co-ordination Committee, UN Economic and Social Council, Forty first session.

¹⁶⁾ Návrh rezoluce A/C.2/L.877 a Add. 1—3 předložená delegacími Malty, Brazílie, Chile, Kolumbie, Dominikánské republiky, Ecuadoru, Guayany, Indonésie, Jamajky, Jordánska, Libye, Malajsie, Maroka, Pákistánu, Panamy, Španělska, Súdánu, Sýrie, Thajska, Toga, Trinidadu a Tobaga, Ugandy a Tanzanie.

¹⁷⁾ Dok. A/C.2.L.912, přezkoumání má provést 16členný výbor HSR pro program a koordinaci, rozšířený o pět členů jmenovaných předsedou VS.

¹⁸⁾ 36členný Ad hoc výbor byl zřízen rezolucí VS OSN 2089/XX, zasedal ve dnech 28. března — 2. května 1966, summary viz dok. A/AC.126/SR.1-11, správa Valnému shromáždění OSN viz dok. A/6229.

¹⁹⁾ Dok. A/AC.126/6 předložený delegacími Argentiny, Brazílie, Čadu, Kolumbie, Kostariky, Guineje, Indie, Jordánska, Libye, Mexika, Nigérie, Pákistánu, Peru, Filipín, Súdánu, Sýrie, Thajska, Tunisu, Ugandy, SAR, Tanzanie a Jugoslávie.

porovat a urychlovat industrializaci rozvojových zemí se zvláštním zdůrazněním zpracovatelského sektoru.“

Z popisu funkcí Organizace obsaženého v témže návrhu vyplývá, že základem jeho koncepce je dělení světa na chudý Jih a bohatý Sever, tedy názor, který se v posledních letech stal ideovou základnou postupu RZ v ekonomických otázkách organizací systému OSN. ZSS proti tomuto úzkému pojetí účelu Organizace postavily pojetí opírající se zejména o článek 1 část 3 a články 55 a 56 Charty OSN. Předložily vlastní návrh stanov,²⁰⁾ ve kterém byl účel Organizace definován takto:

„1. Účelem Organizace Spojených národů pro průmyslový rozvoj (dále jen Organizace) je podporovat mezinárodní spolupráci v oblasti průmyslového rozvoje, včetně užití přírodních zdrojů a energie, se zvláštním zřetelem na urychlení industrializace rozvojových zemí“.

Zájmem VKS bylo maximálně potlačit autonomnost Organizace a připoutat ji pevně k Sekretariátu OSN v New Yorku. V jejich zájmu nebylo zdůrazňovat myšlenku mezinárodní spolupráce, protože otázky spolupráce v této oblasti řeší mimo rámec OSN. Tomu odpovídalo i pojetí účelu Organizace obsažené v jejích návrhu,²¹⁾ podle kterého nová organizace „je ohniskem činnosti organizací systému Spojených národů v oblasti průmyslového rozvoje, pomáhá a podporuje urychlenou industrializaci rozvojových zemí a usnadňuje koordinaci činnosti organizací systému OSN v široké oblasti průmyslového rozvoje...“

Teprve po obtížných jednáních bylo přijato kompromisní řešení tohoto znění:

„1. Účelem Organizace je podporovat průmyslový rozvoj v souladu s odst. 3 článku 1 a článků 55 a 56 Charty Organizace spojených národů a povzbuzovat mobilizaci národních a mezinárodních zdrojů pro podporu a urychlení industrializace rozvojových zemí se zvláštním zdůrazněním zpracovatelského sektoru.“

Jeho součástí je interpretace tohoto ustanovení stanov dohodnutá z iniciativy delegací ZSS mezi všemi skupinami zemí v hospodářském a finančním výboru Valného shromáždění, která zní:

„9. Druhý výbor, schvaluje návrh rezoluce, se dohodl o tom, že účelem Organizace, jak je uvedeno v odst. 1, části II návrhu rezoluce, je mezinárodní spolupráce k podpoře průmyslového rozvoje v souladu s příslušnými ustanoveními Charty OSN. Rozumí se, že Organizace bude provádět všechny své funkce, podrobně uvedené v odst. 2 návrhu rezoluce, majíc na zřeteli potřebu mezinárodní spolupráce uvedené v odst. 1, části II.“

Zbývá ještě dodat, že některé delegace vyspělých kapitalistických států obviňovaly během jednání země socialistického společenství, že jejich skutečným cílem je dosažení „univerzality“ v účasti na pomoci, kterou má Organizace poskytovat. Není třeba zdůrazňovat, že tato obvinění postrádají základnu. Postoj ZSS byl diktován v první řadě snahou zachovat jako vedoucí zásadu práce mezinárodních organizací systému OSN zásadu široké mezinárodní spolupráce.

Dále se uvažuje o nové rozsáhlé mnohostranné akci v oblasti výživy, která by nahradila dosavadní Světový program výživy.²²⁾ VS přijalo doporučení Hospodářské a sociální rady OSN o programu studií o mnohostranné potravi-

²⁰⁾ Dok. A/AC. 126/8.

²¹⁾ Dok. A/AC.126/7.

²²⁾ Program byl ustaven rezolucí VS OSN 1496/XV, během tří let uskutečnil 30 akcí ve 26 zemích v hodnotě 24,4 mil. US dol. a připravuje 17 akcí v 55 RZ. Program obdržel dalších 130 žádostí o pomoc, k jejichž poskytnutí by bylo třeba 247 mil. US dol.; z toho má být nejméně 33 % v hotovosti a službách. Cíle nebylo dosaženo, 34 zemí oznámilo příspěvky ve výši 208,165.889 US dol. (USA 130 mil., Kanada 27 mil., NSR 8 mil., Dánsko 7 mil., V. Británie 6,2 mil., Holandsko a Švédsko po 6 mil., Norsko 4 mil. atd. Kuba oznámila příspěvek 5.000 tun cukru, Jugoslávie oznámila zvýšení svého příspěvku.

nové pomoci.²³⁾ Delegace socialistických zemí s výjimkou Rumunska a Kuby se při hlasování o návrhu zdržely hlasování zejména proto, že — jak vyplynulo z vysvětlení delegáta SSSR — návrh nebral v úvahu nutnost vytvoření tržních podmínek pro prodej zemědělské produkce RZ, nutnost demokratických pozemkových reform a odstranění zbytků kolonialismu. Z rozboru dosavadního postoje socialistických zemí k mnohostranným akcím v oblasti výživy na půdě OSN však lze usuzovat, že většina z nich si ještě nevytvořila plně zdůvodněné stanovisko k programům tohoto druhu.²⁴⁾ Zájem vzbudilo též jednání o růstu obyvatelstva a hospodářském rozvoji. Návrh rezoluce předložila skupina 22 delegací, vedle RZ rovněž delegace Dánska, Finska, V. Británie a USA. Návrh byl dostatečně opatrně formulován, aby nevyvolal odpor některých delegací (zejména katolických zemí); žádá mimo jiné generálního tajemníka, aby v limitu daném rozpočtem prováděl program zahrnující výcvik, výzkum, informační a poradenské služby v populační oblasti ve smyslu doporučení 13. zasedání populační komise Hospodářské a sociální rady OSN.²⁵⁾ Návrh byl přijat jednomyslně. Diskuse nepřinesla nic nového, opírala se o výsledky Světové populační konference a propočty FAO o růstu obyvatelstva a produkci potravin. Ukázala nicméně přání většiny RZ, aby se OSN angažovala v této oblasti.

Příznačné bylo i jednání o Dekádě rozvoje, které se neomezilo na konstatování, že se její cíle neplní, ale bylo zaměřeno na období po Dekádě (tedy po roce 1970). Jednomyslně přijatá rezoluce obsahuje myšlenku vypracování tzv. charty rozvoje a žádá generálního tajemníka OSN, aby začal studovat možnosti akcí organizací systému OSN po roce 1970.

Bylo by nesprávné, kdyby z výše uvedeného vznikl dojem, že v OSN dochází k jakési konfrontaci mezi RZ a socialistickými zeměmi. To jistě neodpovídá skutečnosti. V ekonomické oblasti VS existuje samozřejmě okruh otázek, při jejichž projednávání existuje podstatná shoda názorů obou skupin zemí. Plodem jejich spolupráce vycházející z takové názorové shody je přijetí návrhů rezolucí o stálé suverenitě nad přírodními zdroji a o omezení odlivu kapitálu z RZ do hospodářsky vyvinutých zemí. Sluší ještě dodat, že obě rezoluce i jejich projednání na posledním zasedání VS mělo výrazný protimperialistický a protikolonialistický charakter. Vytvářející se hospodářské vztahy mezi RZ a socialistickými zeměmi nacházejí svůj specifický odraz v organizacích systému OSN. Konkrétnost a naléhavost požadavků RZ obnažuje samozřejmě i okruhy problémů, které zatím nejsou zcela vyřešeny nebo se zatím neřeší. Obnažují samozřejmě i nedostatky teoretické práce. Je nepochybné, že tato situace klade zvýšené nároky na ty, kteří se s problematikou RZ nestřetávají v rovině obecných úvah, ale za konferenčním stolem s tabulkou „Československo“. Proces sbližování socialistických zemí a RZ se bude v dlouhé perspektivě zákonitě prosazovat. To ovšem nelze chápat tak, že nám všechny problémy vyřeší jakýsi mechanismus historie, to je laciný a násilný optimismus, který má stejnou kvalitu jako naivní víra, že „všechno musí nakonec dobře dopadnout“. Jeví se naléhavá potřeba propracované koncepce, vycházející ze specifiky a předností socialistické ekonomiky a jejich možností v současné době i v další perspektivě. Její vypracování ze spolupráce praxe a vědeckých pracovišť je prvním předpokladem k proražení bludného kruhu, do kterého nás zavádí myšlení v rovině Jih-Sever převládající v rozvojovém světě.²⁶⁾

²³⁾ Rezoluce HSR 1149/XLI, rezoluce VS OSN 2155/XXI.

²⁴⁾ Například Rumunsko hlasovalo pro rezoluci 2155/XXI, zástupce Polska na příspěvkové konferenci Světového programu výživy konané v New Yorku 18. 1. 1966 ocenil kladně činnost programu a oznámil, že Polsko uvažuje o účasti v něm (dok. A/CONF. 31/SR 1 a 2).

²⁵⁾ Dok. E/4019, rezoluce HSR 1084/XXIX.

²⁶⁾ Viz například Joint Communiqué of the Tripartite Meeting of Ministers of UAR, Yugoslavia and India on Economic Cooperation, Ministry of External Affairs, Press Relations Section, New Delhi, December 14, 1966.